

Renkuosi knygą – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto leidinį

Rec.: *Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys* / moksl. red. Agnė Juškevičiūtė-Vilienė, Dovilė Pūraitė-Andrikienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2023. – 496 p.

Giedrė Lastauskienė

Vilniaus universitetas

Vilnius University

giedre.lastauskiene@tf.vu.lt

Santrauka. Recenzuojamą leidinį sudaro septyniolika skirtingų autorių straipsnių, skirtų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo veiklos trisdešimtmečiui. Šiame straipsnyje analizuojama Konstitucinio Teismo jurisprudencija autorius dominančiais teisėtyros klausimais. Leidinio straipsnių autoriai gilina į skirtingas teisės sritis, todėl Konstitucinio Teismo jurisprudencija vertinama įvairiais aspektais. Straipsniuose vyrauja istorinis tyrimo metodas, parodant Konstitucinio Teismo pozicijos formavimosi tam tikru klausimu ištakas ir raidą tiriamuoju trisdešimties metų laikotarpiu. Leidinyje analizuojama ir vertinama Konstitucinio Teismo doktrina įvairiomis didelio teisininkų ir likusios visuomenės dalies susidomėjimo sulaukusiomis problemomis: Tautos laisvės rengti referendumą ribos, (paslėpti) Konstitucinio Teismo bandymai keisti savo jurisprudenciją, teisės principų taikymas, individualaus konstitucinio skundo tinkamumas, Konstitucinio Teismo ir kitų teismų argumentų sąveika, *legislatyvinės omissijos problemos etc.*

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, individualus konstitucinis skundas, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Konstitucinio Teismo doktrina.

I Am Choosing a Book Published by the Vilnius University Faculty of Law

Rev.: *Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys* [Constitutional Justice in Lithuania. Three Decades of Activity. A Collection of Peer-Reviewed Articles] / edited by Agnė Juškevičiūtė-Vilienė and Dovilė Pūraitė-Andrikienė. Vilnius: Vilnius University Press, 2023. – 496 pages.

Abstract. The publication consists of seventeen articles dedicated to the thirtieth anniversary of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. The articles by different authors examine the jurisprudence of the Constitutional Court on various legal issues. The authors scrutinize different areas of law, providing a multifaceted view of the jurisprudence of the Constitutional Court. The articles predominantly apply the historical approach, showing the origins and development of the Constitutional Court's position on a particular issue over the thirty-year period under review. The collection analyzes and evaluates the doctrine of the Constitutional Court on various issues that have attracted the attention of leading lawyers and society, such as the limits of the people's freedom to hold a referendum; (hidden) attempts by the Constitutional Court to change its jurisprudence; the application of legal principles; the justification of individual constitutional complaints; the interaction between the arguments of the Constitutional Court and other courts; issues of legislative omissions, and etc.

Keywords. Constitution of the Republic of Lithuania, Constitutional Court of the Republic of Lithuania, individual constitutional complaint, jurisprudence of the Constitutional Court, doctrine of the Constitutional Court.

Received: 22/04/2025. **Accepted:** 02/05/2025.

Copyright © 2025 Giedrė Lastauskienė. Published by the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

2022 m. spalio 25 d. minėjome Lietuvos Respublikos Konstitucijos, priimtos Lietuvos Respublikos piliečių referendume, trisdešimtmetį. 2023 m. sukako trisdešimt metų nuo Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įsteigimo. Nuo šio momento Lietuvos teisinėje sistemoje pirmą kartą pradėjo veikti specifinė institucija, atliekanti konstitucinę Lietuvoje priimtų įstatymų ir nutarimų, Vyriausybės nutarimų ir Prezidento dekretų konstitucingumo patikrą – kaip visiems žinoma, Konstitucinis Teismas – vienintelė Lietuvoje institucija, galinti oficialiai aiškinti Konstituciją ir spręsti, ar tam tikri teisės aktai atitinka Konstitucijoje įtvirtintus imperatyvus. Dar daugiau, ne tik Konstitucinio Teismo rezoliucijos, bet ir Teismo baigiamuosiuose aktuose suformuluoti Konstitucijos išaiškinimai (teismo doktrina) laikomi Konstitucijos sudedamąja dalimi (tiesa, tokios kategoriškos ir išlygų neturinčios pozicijos laikosi ne visi teisės tyrėjai). Be šių galių, Konstitucinis Teismas atlieka ir papildomas funkcijas: teikia išvadas, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai, ar sveikatos būklė leidžia Prezidentui ir toliau eiti pareigas, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai, ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

Taigi XXI a. trečiojo dešimtmečio pradžia pasižymėjo tuo, kad atsirado daug progų atsigręžti atgal – prisiminti kad ir neilgą 1992 m. priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos (tam tikros nuostatos vėliau buvo keistos ar pildytos) ir prižiūrėti, kaip jos laikomasi, įpareigoto Konstitucinio Teismo veiklos istoriją Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo kontekste. Sukaktys visada sukuria impulsą tiems, kurie įvykiuose dalyvavo, pateikti savąją prisiminimų versiją, o prisiminimai kuria atmintį ir užtikrina idėjų tęstinumą – būtent atminties ir tęstinumo sąvokos galėtų būti laikomos šios recenzijos jungiamąja grandimi.

Minint nurodytas sukaktis mums priminta daug įdomių istorijų ir įvykių fragmentų. Buvo proga vėl išgirsti, kad referendumo data parinkta burtais (metus vokišką 50 pfenigų monetą), nes *kairioji* Aukščiausiosios Tarybos dalis (vieno autoriaus žodžiais, „buvę komunistai ir apsiskelbę socialdemokratais deputatai“¹) kategoriškai nesutiko, kad referendumas įvyktų per priešingos politinės pusės lyderio gimtadienį², ar kad Konstitucijos (svarbiausio teisinio dokumento valstybėje) preambulę rašė poetas Justinas Marcinkevičius, o Vytenio Povilo Andriukaičio, kurį žavėjo Karlo Raimundo Popperio darbai, iniciatyva preambulėje, be kita ko, atsirado atviros visuomenės sąvoka³. Užmiršusiems (ir visų atsakymų Konstitucijos tekste ieškantiems) priminta, kad galutinis Konstitucijos tekstas reiškė skubiai pabaigtą rengti politinių jėgų kompromisą⁴ ir kad Konstitucija buvo viešai paskelbta su apsirikimu (vietoj formuluotės „nuosavybė paimama“ įrašyta „nuosavybė atimama“), kurį teko vėliau ištaisyti⁵.

Įvairios istorijos pasakojamos ir apie Konstitucinio Teismo pastatą, pažymėtą 36 numeriu, esantį Vilniuje, Gedimino prospekte, – į Kultūros vertybių registrą jis įrašytas kaip kultūros paveldo objektas ir vienas iš nedaugelio ankstyvosios modernėjančios tarpukario Vilniaus architektūros pavyzdžių. Jis pastatytas 1932 m. kaip Pramonės ir amatų rūmai, iš 119 projektų išrinkus laimėtoju jauno Varšuvos architekto Zygmunto Tarasino darbą. Prospekto, kuriame stovi pastatas, pavadinimas keitėsi ne kartą: 1836 m. suformuotas kaip Šv. Georgijaus (Šv. Jurgio) prospektas, Lenkijos okupacijos (taigi ir šio pastato statybos) metais vadintas Adomo Mickevičiaus gatve, 1939-aisiais – Gedimino gatve, sovietų okupacijos metais – Stalino, Lenino prospektu, ir tik 1989-aisiais atgavo Gedimino vardą. Pastato šeimininkai irgi keitėsi ne kartą: 1941–1944 m. jame buvo įsikūrusi vermachto komendantūra, 1944–1991 m. – Lietuvos komunistų partijos Vilniaus miesto komitetas, vėliau – Energetikos ministerija, Atominės saugos inspekcija, taip pat Vilniaus miesto privatizavimo tarnyba. Beje, pastato istorija – mįslinga. Žinoma, kad jame ant sienų dailininkas Józefas Horydas buvo nutapęs keturias freskas. Tikėtina, kad viena iš jų galėjo būti

¹ Landsbergis, V. *Konstitucijų dalykai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2024, p. 40.

² Juršėnas, Č. *Nenuobodaus gyvenimo mozaika*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2023, p. 142.

³ Šis faktas nurodytas recenzentės straipsnyje, esančiame recenzuojamame leidinyje, remiantis asmeniniu V. P. Andriukaičio ir recenzentės susirašinėjimu.

⁴ Landsbergis, V. *Konstitucijų dalykai*, p. 41–45.

⁵ Baltrimas, J.; Lastauskienė, G. Konstitucija: tekstas ir kontekstas. *Filosofija. Sociologija*, 2024, t. 35, nr. 2.; Juršėnas, Č. *Nenuobodaus gyvenimo mozaika*, p. 142–143.

Konstitucinio Teismo posėdžių salėje, tačiau iki šiol nerasta duomenų nei apie tikslią jos vietą, nei apie dydį. Spėjama, kad ten, kur buvo freska, šiuo metu parašyta lotyniška sentencija *Curantes iuva iurant*, kas reikštų *Įstatymai gina tuos, kurie juos gerbia*⁶.

1995 m. Konstitucinio Teismo sprendimu patvirtintas Konstitucinio Teismo teisėjų mantijos aprašas ir pavyzdys (iki tol Konstitucinio Teismo teisėjai naudojo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjams priskirtomis mantijomis), taip pat teisėjų ženklas, 2008 m. sudaryta sutartis su UAB Vilniaus modelių namais dėl Konstitucinio Teismo teisėjų mantijų pasiuvimo, mantijų eskizus kūrė tuometė UAB Vilniaus modelių namų dailininkė modeliuotoja Jolanta Talaikytė⁷; plaktuką, kurio trinkelėjimu ir šiandien fiksuojama bylos nagrinėjimo pabaiga, panašu, Konstitucinis Teismas nusižiūrėjo nuo kolegų lenkų.

Taigi jau daugiau kaip trisdešimt metų Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, sudarytas iš devynių specialiai jiems sumodeliuotomis mantijomis apsirengusių teisėjų, atlieka specifinę Konstitucijos apsaugos funkciją, siekdamas, kad sentencija *Curantes iuva iurant* saistytų ne tik žmones, kuriems skirti teisinių taisyklių reikalavimai, bet ir aukščiausias tas taisykles kuriančias ir valstybės vardu veikiančias institucijas – Seimą, Vyriausybę, Prezidentą. Šiame atsigręžimo į praeitį kontekste Konstitucinio Teismo trisdešimtmečio proga Vilniaus universiteto Teisės fakultetas parengė, o Vilniaus universiteto leidykla išleido recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinį „Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai“.

Konstitucinio Teismo ir Vilniaus universiteto Teisės fakulteto ryšys yra pamatinis ir fundamentalus. Aštuoni iš devynių pirmosios Konstitucinio Teismo sudėties teismo teisėjų buvo Vilniaus universiteto absolventai, penki iš jų tuo metu fakultete vykdė mokslinę-pedagoginę veiklą. Šiuo metu taip pat aštuoni teisėjai yra Vilniaus universiteto absolventai, šeši (visi teisėjai, šiuo metu dirbantys mokslinį-pedagoginį darbą) dirba Vilniaus universiteto Teisės fakultete. Taigi nepertraukiamos Vilniaus universiteto Teisės fakulteto ir Konstitucinio Teismo sąsajos neabejotinos. Recenzuojamo rinkinio autorių branduolį taip pat sudaro Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dėstytojai – iš dvidešimties autorių net septyniolika dirba šiame fakultete; leidinį redagavo šio fakulteto docentės Agnė Juškevičiūtė-Vilienė ir Dovilė Pūraitė-Andrikienė.

Leidinio sudarytojams pavyko sukviesti autorius, besigilinančius į atskiras teisės sritis, o tai leido pamatyti Lietuvos Respublikos Konstituciją įvairiais (beje, labai netikėtais) aspektais. Jau permetę akimis straipsnių autorių pavardes matome jų profesinių patirčių įvairovę. Leidinio mokslinės redaktorės tiesiogiai susijusios su konstitucine teise – A. Juškevičiūtė-Vilienė dirbo Konstituciniame Teisme teisininke, be to, ji, kaip ir D. Pūraitė-Andrikienė, tiria įvairias konstitucinės teisės sritis akademinio lygmeniu. Dalis autorių (Toma Birmontienė, Danutė Jočienė, Egidijus Kūris, Egidijus Šileikis, Algirdas Taminskas) – buvę Konstitucinio Teismo teisėjai, kiti (Aurelijus Gutauskas, Giedrė Lastauskienė) šiuo metu teisėjauja Konstituciniame Teisme. Tarp autorių yra tokių, kurie konstitucinės teisės klausimais specializuojasi (Jolita Miliuvienė) arba tikrai ne kartą reiškę nuomonę (Ainė Keturakienė, Elena Masnevaitė, Haroldas Šinkūnas), taip pat ir autorių, kurie daugiau nagrinėja bendruosius teisės klausimus (Johanas Baltrimas, Donatas Murauskas) ar tam tikrų teisės sričių problemas (Nika Bruskinas, Albertas Šekštelo, Indrė Isokaitė-Valūžė, Gabrielė Taminskaitė-Kočiūnė).

Skaitant skirtingų autorių straipsnius stebina tiek jų požiūris į teisinę tikrovę, be kita ko – į formaliąją ir gyvąją Konstituciją, tiek ir savita tos tikrovės atkūrimo projekcija. Bent jau recenzentei kilo noras polemizuoti ir diskutuoti su bene visais leidinio autoriais. Recenzentė neabejoja, kad nė vienas rinkinio skaitytojas neliks abejingas autorių tekstams – ir štai keletas (subjektyvių) recenzentės pastebėjimų, kurie galėtų paskatinti šią knygą atsiversti.

Rinkinyje pradedamas J. Baltrimo straipsniu „Referendumų leistinumą teisminės kontrolės santykis su tautos suverenitetu“. Kiek laisvi ir kiek suvaržyti Lietuvos žmonės (lietuvių tauta) referendumu keisti

⁶ Jočienė, D. et al. *Trisdešimt konstitucinės justicijos metų: temore et loco*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2023, p. 178–180.

⁷ *Ibidem*, p. 184.

šiuo metu galiojančią Konstituciją – vienas įdomiausių teisinių klausimų. Jo aktualumas šiandien dar didesnis – ir dėl geopolitinio konteksto, ir dėl viešajame diskurse vis linksniojamos „penktosios kolonos“ kategorijos. Kaip pagrįstai rašo autorius, demokratinėje respublikoje Tauta turi aukščiausią valdžią, kurią įgyvendina pagal nustatytą teisinę tvarką – tačiau ar ta teisinė tvarka gali paneigti Tautos suverenitetą? Ir koks gi turėtų būti šios teisinės tvarkos idealas? Pagal šiuo metu galiojančią teisinį reguliavimą Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas veikia kaip institucija, galinti nuspręsti, kad planuojamas referendumas nederina su Konstitucija – autorius kelia klausimą, ar sprendžiant šios Tautos suvereniteto ir Konstitucijos dichotomiją neturėtų dalyvauti Konstitucinis Teismas, kuris yra vienintelė institucija, galinti oficialiai aiškinti Konstituciją. Atskiros dėmesio argumentavimo teorijos kontekste reikalauja autoriaus samprotavimai apie planuojamo referendumo akivaizdų ir neakivaizdų prieštaravimą Konstitucijai – recenzentės vertinimu, užgriebtas labai įdomus teisinio kvalifikavimo aspektas.

Konstitucinės teisės tyrėja ir buvusi Konstitucinio Teismo teisėja T. Birmontienė publikacijoje „Konstitucinė doktrina ir Konstitucijos interpretavimo (ne)laisvė“ nagrinėja, kokie standartai saisto patį Konstitucinį Teismą, jam formuluojant konstitucinę doktriną. 2006 m. kovo 28 d. nutarime Konstitucinis Teismas suformulavo nuostatą, kad jis nėra visiškai laisvas ir kad jį saisto jo paties sukurti precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentus pagrindžianti oficiali konstitucinė doktrina. Tačiau taip pat visiems akivaizdu, kad tam tikra anksčiau Konstitucinio Teismo suformuluota doktrina gali pasenti, nebederėti su socialine realybe, būti prieštaringa ar net (galbūt) nelogiška, o gal labiau atitikti mokslinės, o ne oficialios teisminės (teismo suformuluotos, sprendžiant konkrečią konstitucinę bylą) doktrinos pavyzdį. Tokiais atvejais Konstitucinis Teismas, sprenddamas bylas, kurioms ankstesnė doktrina yra reikšminga (saistanti Konstitucinį Teismą), turi ieškoti išeikių, ir paprastai kalbame apie būtinybę reinterpretuoti (perkurti) ankstesnę doktriną, argumentuojant tokio pasirinkimo neišvengiamumą. Tačiau tokios priemonės Konstitucinis Teismas įprastai nelinkęs imtis, ir T. Birmontienė pagrįstai pastebi, kad dažniausiai Konstitucinis Teismas pasitelkia, autorės žodžiais, nebylią reinterpretaciją, kai naujos bylos sprendžiamos „nutylint“ tam tikrus anksčiau formuluotus sprendimą pagrindžiančius argumentus – tokių pavyzdžių autorė pateikia publikacijoje, ir skaitytojams tikrai turėtų būti įdomu juos sužinoti iš buvusios Konstitucinio Teismo teisėjos, atidžiai stebinčios ir komentuojančios tolesnį Konstitucinio Teismo veikimą, įžvalgų.

Net du autoriai – D. Jočienė („Konstitucinis teisėjas ir teismų nepriklausomumo principas: tarp konstitucinio imperatyvo ir gyvenimo realybės“) ir E. Šileikis („Teisėjų tarybos konstitucinio statuso aspektų įžvalgos teismų finansavimo ir teisėjų atleidimo aktualijų kontekste“) – pasirinko kalbėti apie teisėjų nepriklausomumo problemas. Teisėjų nepriklausomumas glaudžiai susijęs su teisėjo veiklos garantijomis, taip pat ir socialinėmis (materialinėmis), o šio klausimo kėlimas visada reiškia didelį rezonansą – nes jei dėl to kyla ginčų, kurių ginčo šalis – teisėjai ar jų grupės, būtent teismai (Konstitucinis Teismas arba ordinariniai teismai) dažnai turi tarti paskutinį žodį, ir tai, suprantama, kelia erzulį tarp valdžioje esančių politikų bei likusioje visuomenėje. D. Jočienės straipsnyje atskleidžiamas Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalies nuostatos „Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“ turinys ir jo plėtojimas „žingsnis po žingsnio“ Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Autorė nevengia parodyti ir aštrių kam-pų bei neišspręstų problemų, o jos patirtys (buvusi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) teisėja, Konstitucinio Teismo teisėja ir pirmininkė, teisės profesorė) leidžia jai tiriamą problemą matyti platesniame kontekste – tiek kaip teisėjai matyti sprendžiamus klausimus „iš vidaus“, tiek kaip mokslininkei įžvelgti juose doktrininį lygmenį. Teismų nepriklausomumo aspektas tiriamas ir E. Šileikio straipsnyje, labiau akcentuojant teismų vietą valstybės sąrauge ir teismų finansavimą kaip teismų nepriklausomumo garantiją (o gal grėsmę, jei valstybė pasirenka netinkamą finansavimo modelį?). „Alternatyvios konstitucinės teisės“ autorius kuria alternatyvią tikrovės viziją, kurioje veikia labai konkrečiai autoriaus apibrėžta ir apibūdinta Teismų finansavimo taryba, kurios egzistavimas ir veikimas kartu su konstitucinio lygmens subjektu – Teisėjų taryba, autoriaus nuomone, galėtų sukurti kontekstą, palankų veikti nepriklausomiems teismams.

Itin išsamų straipsnį „Individualus konstitucinis skundas ir „Romuvos“ byla“ (pačių autorių vadina-
mą studija) pateikė E. Kūris ir D. Pūraitė-Andrikienė⁸. Autoriai pabandė įvertinti individualaus kons-
titucinio skundo reguliavimo tinkamumą pagal vieno atvejo, pavadinto „Romuvos“ byla, pavyzdį. Pu-
blikacija įdomi net dėl keleto aspektų: viena, individualus konstitucinis skundas, veikiantis Lietuvoje
nuo 2019 m., vis dar tebėra naujovė ir vis dar kelia klausimų, ar tokio papildomo instrumento Lietuvoje
reikėjo (autorai, kurie palaikė tokio skundo įvedimo idėją, matydami, kad tokių skundų vis mažiau
pateikiama ir nedaug priimama nagrinėti, ieško tokio rezultato priežasčių – tiek pasirinktame teisinio
reguliavimo modelyje, tiek Konstitucinio Teismo, sprendžiančio dėl galimybės tokius skundus priimti,
veikime); antra, autoriai itin išsamiai atskleidžia senovės baltų religinės bendrijos „Romuva“ siekio tapti
valstybės pripažinta religine bendrija istoriją, prasidėjusią 2017 m. ir sėkmingai pasibaigusią jau kai šis
straipsnis buvo išspausdintas (2024 m. gruodžio 12 d. Seimas suteikė „Romuvai“ valstybės pripažini-
mą); trečia, istorija analizuojama tiek EŽTT, kuris „Romuvos“ atvejo pagrindu konstatavo, kad Lietuva
pažeidė net kelis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos straipsnius, teisėjo, tiek ir
buvusio Konstitucinio Teismo teisėjo (ir pirmininko) akimis (šie apibūdinimai priskirtini E. Kūriui), tiek
ir vertinant faktus iš teisės mokslininkų, tiriančių konstitucinę teisę bendrai ir individualų skundą kon-
krečiai, pozicijų (tuo pasižymi abu studijos autoriai); ketvirta, straipsnis neabejotinai bus įdomus tiems,
kurie žiūri į teisinės problemas plačiau – per politinės ideologijos, teisėkūros, nacionalinės ir viršnacio-
nalinės teisės lygmenis (nes būtent tokia analizė leidžia mums pamatyti ne tik *koks* yra realus tam tikrų
teisinių taisyklių veikimas, bet ir pabandyti suvokti, *kodėl* būtent tokia, o ne kitokia yra *gyvoji* (realiai
veikianti) teisė.

Net keli autoriai (H. Šinkūnas, I. Visokaitė-Valužė straipsnyje „Pamatinės teisės idėjos kaip bendrieji
teisės principai ir konstituciniai principai“, G. Lastauskienė publikacijoje „Teisės principai Lietuvos teisės
sistemoje: lemia ar nukreipia?“) atkreipė dėmesį į itin įdomų teisės sistemos elementą – teisės principus,
kurie vis dar tebėra ypač daug diskusijų keliantis teisės elementas – tiek teoretikams, tiek praktikams.
Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę įvyko paradigminių pokyčių ir teisės srityje, ir net šiandien, praėjus
daugiau negu trisdešimčiai metų, neturime bendro ir universalaus sutarimo, kaip veikia teisės principai
Lietuvos teisės sistemoje – tik nukreipia tam tikra kryptimi ar ir saisto (nulemia teisinį sprendimą).
Konstitucinio Teismo jurisprudencija davė stiprų impulsą įsitvirtinti itin intensyviai veikiančių teisės
principų modeliui – ir tikrai ne visi teisininkai tokiai pozicijai pritaria. Taip pat nėra visuotinio sutarimo
ir dėl sąveikos teisės principų konstrukto viduje – turėdami imperatyvą siekti įgyvendinti visus
teisės principus, turime suvokti, kaip tarpusavyje koreliuoja konstituciniai principai, bendrieji princi-
pai, tarptautinės teisės principai (nes tokių klausimų konstitucinėse bylose neabejotinai kyla). Būtent
per principo kategoriją su šių autorių publikacijomis galima susieti ir A. Juškevičiūtės-Vilienės straipsnį
„Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos įtaka žaliosios ekonomikos įgyvendinimui
Lietuvoje“, kuriame autorė tiria Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, teismui ieškant pusiausvyros tarp
dviejų vertybių – ūkinės veiklos laisvės ir aplinkos apsaugos. Autorė pagrįstai pažymi, kad šiuo klausimu
teismo jurisprudencija nėra gausi (tikėkimės, tyrėja ras galimybę sureaguoti į naują ir šiuo aspektu įdo-
mų Konstitucinio Teismo 2025 m. kovo 19 d. nutarimą, kuriuo bene pirmą kartą derančiu su Konstitu-
cija buvo pripažintas visiškai tam tikros ūkinės veiklos rūšies – kailinių žvėrelių veisimo – uždraudimas,
remiantis Konstitucijos 54 straipsnio nuostata, pagal kurią valstybė rūpinasi natūralios gamtinės aplin-
kos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga). Bet recenzentei
ypač įdomus pasirodė autorės sprendimas išskirti EŽTT sprendimams būdingesnį atsargumo principą,
įvardijant jį kaip kategoriją, galimai svarbią sprendžiant ir konstitucinius ginčus. Bus įdomu stebėti, kaip
atsargumo sąvoka bus aiškinama mokslo darbuose ir taikoma Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje
ateityje – kaip teisiškai ginama vertybė, o gal principas, o gal tiesiog kaip faktų ar prognozių vertinimo

⁸ Ši autorė yra pateikusi ir atskirą publikaciją „Konstitucinis Teismas kaip žmogaus teisių apsaugos institucija“, kurioje taip pat gvil-
denami žmogaus teisių gynimo Konstituciniame Teisme klausimai.

kriterijus? A. Šekštelo taip pat skiria dėmesį principams bendrai ir *lis pendens* principui, kuris riboja teismo kompetenciją nagrinėti bylą, jeigu ta pati byla jau teisėtai pradėta nagrinėti kitoje valstybėje, konkrečiai. Autoriaus vertinimu, šis principas turi potencialo būti laikomas konstituciniu principu ir įžiūri jo vietą greta *res judicata*, kuri Konstitucinis Teismas jau yra įvardijęs bendruoju teisės principu.

Labai įdomu skaityti publikacijas autorių, kurie ieško konstitucinės teisės sąveikos su kitomis teisės šakomis ar sritimis. Peno apmąstymams duoda L. Didžiulis, publikacijoje „Civilinės teisės konstitucionalizacija, konstitucinės teisės civilizacija ir kelias link konstitucinės privatinės teisės“ atkreipdamas dėmesį į Lietuvos teisėtyroje įsitvirtinusią poziciją, kad konstitucinės teisės šaka – ypatinga, išskirtinė, visos teisės sistemos pagrindas, o civilinė teisė, kurioje specializuojasi autorius, – tiesiog ordinarinės teisės šaka. Autorius pagrįstai pažymi, kad būtent civilinė teisė yra visos Vakarų teisinės tvarkos ištakos, o ne konstitucinė teisė, kurios „amžius“ yra tiesiog kūdikiškas, palyginti su civiline teise. Autoriaus pavartotos „stratifikacijos paradigmos“ ir „konstitucinio absoliutizmo“ sąvokos, kuriomis išreiškiamas konstitucinės teisės išskirtinumas (sakralumas?), tikrai turėtų patekti į teisės mokslininkų akiratį. Konstitucinės teisės ir konkrečios šakos – baudžiamosios teisės sąveikų ieškoma A. Gutausko straipsnyje „Konstitucinio Teismo jurisprudencijos įtaka ir reikšmė moderniosios baudžiamosios politikos formavimuisi“, kuriame autorius tiria Konstitucinio Teismo jurisprudencijos įtaką baudžiamajai politikai. Autorius, atstovaujantis baudžiamosios teisės mokslininkams, buvęs baudžiamųjų bylų teisėju ir neseniai pradėjęs eiti Konstitucinio Teismo teisėjo pareigas, turi galimybę pateikti skaitytojams savo įsivaizdavimą, ko reikia, kad teismo sprendimas baudžiamojoje byloje būtų ne formalus, o įgyvendinantis teisingumą (teisingumo turinį ir veikimo formas apibūdina ir Konstitucinis Teismas, ir būtent šio teismo argumentus yra linkę cituoti ir bendrosios kompetencijos teismai, sprenddami konkrečias baudžiamąsias bylas). Beje, autorius tiria ir baudžiamųjų bylų precedentų formavimo problemas, kurios vis dar aktualios šiandien, nors apie precedentą kaip privalomą teisinės tvarkos atributą (o gal idealą?) Konstitucinis Teismas išsamiai išdėstė nuomonę dar 2006 m. A. Taminskas, civilinės teisės srities mokslininkas, buvęs Konstitucinio Teismo teisėjas, šiuo metu – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, straipsnyje „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinos savininko teisių apsaugos klausimais įvairovės suderinamumas“ analizuoja Konstitucinio Teismo doktriną savininko teisių apsaugos klausimais. Autorius pristato Konstitucinio Teismo doktriną (nuo pat jos kūrimo pradžios 1993 m.) tiriamu aspektu ir polemizuoja su apie tai rašiusiais autoriais. Straipsnis sudaro išskirtinę galimybę nerti į gylį ir pasižiūrėti, kiek Konstitucinio Teismo doktrinoje yra *civilistikos* ir kiek šio teismo doktrina gali būti laikoma darnia ir nuoseklia. Straipsnio autorius, turėdamas aiškią poziciją straipsnyje tiriamais klausimais, reiškia pastabas ir Konstituciniam Teismui, ir šiuo klausimu rašiusiems autoriams (dažnai su jais nesutikdamas), ir tai kuria intrigą, kurią neabejotinai pajus ir straipsnio skaitytojai. G. Taminskaitė-Kočiūnė straipsnyje „Solidarumo principo vaidmuo ir reikšmė, aiškinant Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą teisę į valstybės laiduojamą sveikatos apsaugą“ gvildena solidarumo principo (*sic!* – ir vėl turime reikalą su paslaptingaisiais principais) reikšmę aiškinant Konstitucijoje nustatytą teisę į valstybės laiduojamą sveikatos apsaugą. Pasak autorės, analizavusios Konstitucinio Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo doktriną, būtent solidarumo principas lemia, kad jo grindžiamoje draudimo sistemoje, esant ribotoms valstybės išgalėms garantuoti reikalingas sveikatos paslaugas, jų teikimas turi būti mažinamas vienodu lygiu visiems privalomajame draudime dalyvaujantiems asmenims. Neabejotina, kad autorė, kaip besidominti šia sritimi, jau atkreipė dėmesį į Konstitucinio Teismo 2025 m. balandžio 10 d. nutarimą, kuriuo teisinis reguliavimas, pagal kurį pagalbinio apvaisinimo paslauga, finansuojama, be kita ko, ir iš valstybinių ligoinių kasų, teikiama tik tai medicininių problemų turinčiai moteriai, kuri yra santuokoje ar registruotoje partnerystėje. Jei įstatymų leidėjas įgyvendins šį nutarimą ir paisys tiek nutarimo *ratio decidendi*, tiek *obiter dictum*, moterų, kurioms ši paslauga turėtų būti suteikta, ratas padidės, nes į jį pateks ir vienišos, ir neformalizuotuose santykiuose gyvenančios moterys. Gali būti, kad įstatymų leidėjas turės spręsti būtent tokius klausimus, kokius autorė tiria publikacijoje.

Į atskirą grupę galima išskirti autorius, kuriuos domina Konstitucinio Teismo sąveikos su kitais teismais modeliai. D. Murauskas ir A. Keturakienė straipsnyje⁹ tiria, ar Konstitucinis Teismas sugeba palaikyti dialogą su bendrosios kompetencijos teismais, atkreipdami dėmesį į tam tikrus pokyčius, kurie įvyko įvedus individualų skundą (autoriai pastebi tendenciją, kad bendros kompetencijos teismai vengia kreiptis į Konstitucinį Teismą su taikomos nuostatos konstitucingumo problema). N. Bruskinos straipsnyje¹⁰ taip pat analizuojama dviejų teismų – Konstitucinio Teismo ir EŽTT sprendimų ir argumentų sąveika. Autorė pastebi tendenciją, kad Konstitucinis Teismas yra linkęs cituoti EŽTT sprendimus, o EŽTT, nagrinėdamas bylas prie Lietuvą, nevengia remtis Konstitucinio Teismo argumentais. Autorė pažymi, kad pastaruoju metu pareiškėjai, kurie kreipėsi į EŽTT ir pradėjo bylas prieš Lietuvą, dažnai remiasi Konstitucinio Teismo argumentais – beje, pagal autorę, ir EŽTT tam tikrais atvejais cituoja Konstitucinį Teismą kaip pagrindą atmesti Vyriausybės, veikiančios kaip atsakovas, atstovo argumentus, teikiamus EŽTT bylose (iš pirmo žvilgsnio tai skamba gan paradoksaliai ir tikrai sukuria paskatas ir toliau nagrinėti šį aspektą).

Iš pirmiau pateikto pristatymo turėtų būti akivaizdu, kokie skirtingi autoriai publikuoja savo straipsnius recenzuojamame rinkinyje. Jo mokslinė redaktorė Dovilė Pūraitė-Andrikienė recenzijos autorei pripažino, kad jai tapo tikru iššūkiu suderinti skirtingų autorių rašymo stilių, o straipsniai dar kartą patvirtino, kokį poveikį padarė Konstitucinio Teismo aktai ne tik visai Lietuvos teisės sistemai, bet ir visuomenei. Kaip sakė kita redaktorė Agnė Juškevičiūtė-Vilienė, leidinio rengimas paskatino ją susimąstyti apie skirtingą teisininkų požiūrį net ir, atrodytų, į fundamentalius dalykus, tokius kaip, pavyzdžiui, nuosavybė ir jos apsauga – kas viešosios teisės doktrinoje savaime suprantama, privatinės teisės specialistui kartais atrodo visai kitaip. Būtent Konstitucinio Teismo doktrina dažnai tampa tiltu, sujungiančiu šias atskiras salas – teisės šakas. Agnei recenzuojamo straipsnių rinkinio rengimas tapo teisininkų bendruomenės stiprinimu, žinių mainais ir prasmingu tarpusavio dialogu.

Sveikinimo žodį leidiniui parašęs Konstitucinio Teismo pirmininkas Gintaras Goda palinkėjo, kad leidinys rastų savo skaitytoją. Recenzentė prisideda prie šio linkėjimo ir jį pildo, primindama, kad net ir įdomiausios teisinės idėjos pranyks, nesukūrusios rezultato, jei nebus žmonių, kurie jas skaitytų, dėl jų diskutuoja ir reaguodami į jas kuria savąją teisės pažinimo ir tobulinimo schemą.

Leidinio autoriai pasiryžę įsitraukti į naujas diskusijas. Leidinys pasiekiamas ir elektroniniu formatu: https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2024/01/Konstitucine_justicija_Lietuvoje_2023.pdf

⁹ „The Dialogue of the Constitutional Court with the Ordinary Courts: The Developments in Thirty Years“.

¹⁰ „The Jurisprudence of the Constitutional Court of Lithuania as a Safeguard for Human Rights Protection: Recent ECtHR Cases against Lithuania“.